

ANTONÍN JAN JUNGSMANN A JEHO LITERÁRNÍ ODKAZ

Milada PÍSKOVÁ

Abstrakt:

Antonín Jan Jungsmann (1775–1854) je významnou osobností v dějinách české a evropské medicíny, zakladatelem Pražské porodnické školy a jedním z prvních českých rektorů Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Byl mladším bratrem předního českého obrozence Josefa Jungsmanna a podílel se na řadě jeho vědeckých aktivit, včetně přípravy Česko-německého slovníku. Sám byl také literárně činný. Vedle odborných knih z oblasti medicíny (Umění babické) napsal desítky pojednání do prvního českého vědeckého časopisu Krok (zal. 1821). Tady také otiskl s komentářem svého bratra část Rukopisu Zelenohorského, v jehož pravost oba neochvějně věřili. A. J. Jungsmann se zabýval sanskrtem, indickou kulturou, sestavil české lékařské názvosloví, komentoval soudobé česko-německé vztahy, překládal odborné lékařské knihy i beletrii a dramatickou literaturu, hlavně z němčiny. Rozsahem svých literárních zájmů a vlasteneckým cítěním se řadí mezi přední činitele českého národního obrození.

Klíčová slova:

Antonín Jan Jungsmann, národní obrození, česká literatura, lékařská terminologie, sanskrt

Antonín Jan Jungsmann (1775–1854) je významnou osobností v dějinách české medicíny, zakladatelem české porodnické školy. Neméně důležitou složkou jeho činnosti jsou aktivity obrozenecké, na kterých se podílel spolu se svým bratrem Josefem Jungsmannem. A. J. Jungsmann byl literárně činný, a to jak v oblasti své odborné práce lékařské, tak i umělecké a společenskovední.

Bratři Jungsmannové pocházeli z Hudlic ve středních Čechách. Oba se původně měli věnovat duchovní dráze, oba ale z kněžského semináře vystoupili. A. J. Jungsmann studoval u piaristů v Praze a v Lipníku. Absolvoval filozofickou fakultu pražské univerzity a rozhodl se pro studium medicíny. První roky lékařské praxe vykonával na panství hraběte Kolbencla v Napajedlích,¹ posléze se ale usadil v Praze, kde působil v nemocnici U milosrdných bratří.

Vytvořil zde porodnické oddělení takové úrovně, že se hovoří přímo o Pražské porodnické škole. Současně začal přednášet na pražské univerzitě. Roku 1811 převzal na lékařské fakultě místo po profesoru Fiedlerovi, přednášel o teoretickém i praktickém porodnictví, a to v řeči německé i české. Také své odborné příručky a učebnice vydával v němčině i češtině, což nebylo jen projevem jeho vlastenectví, ale bylo to dáno také praktickými potřebami. Profesor Jungmann přednášel teoretické porodnictví pro kandidáty medicíny a vyšší chirurgie, ale také pro porodní báby, lékárníky a ranhojiče. Zvláště probíhala výuka pro německé studenty, zvláště pro české. Na vysokoškolské půdě zúročil své bohaté praktické zkušenosti a studentům umožnil praktikovat v nemocnici, kde působil.

V roce 1839 byl zvolen rektorem Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Děkanem filozofické fakulty byl v té době jeho bratr Josef Jungmann, který po něm o rok později rektorství převzal. Na pražské lékařské fakultě působil Antonín Jan Jungmann až do roku 1851, kdy byl penzionován. Jako historio- graf lékařské fakulty sepsal její dějiny. Dodnes se zachovala část jeho odborné knihovny. A. J. Jungmann zemřel v roce 1954 a je pohřben spolu se svým bratrem Josefem Jungmannem v Praze na Olšanech.

Už za svého života byl A. J. Jungmann uznáván jako vynikající odborník, vyhledávaný lékař, dobrý organizátor a skvělý vysokoškolský učitel.

Své lékařské zkušenosti shrnul v několika odborných knihách. První měla název Úvod k babení, vyšla v Praze roku 1804 a dočkala se několika vydání. Totéž platí o jeho další knize Umění babické. Byl autorem vůbec první porodnické příručky v českém jazyce.

A. J. Jungmann se zajímal také o léčení koní a domácích zvířat. V roce 1826 vydal příručky Koňský lékař a O sedmeru dobytka domácího, jeho chování a nemocech. Překládal odborné publikace svých kolegů, například od F. Paulického: Domácí lékař (1832).

V roce 1821 začal vycházet v Praze časopis Krok s podtitulem veřejný spis všenaучný pro vzdělance národu Česko-Slovanského. Jeho vydavatelem byl Jan Svatopluk Presl, přispěvateli většina osobností národního obrození, např. Fr. Palacký, J. Jungmann, P. J. Šafařík, V. Hanka, J. Ev. Purkyně, Fr. L. Čelakovský ad. Už v prvním ročníku najdeme několik obsáhlých příspěvků Antonína J. Jungmanna. Na prvním místě přepis části Rukopisu Zelenohorského s komentářem J. Jungmanna (Libušin soud). Oba bratři věřili v pravost Rukopisů, i když A. Jungmann se pozastavoval nad způsobem jejich objevení. Sám dostal do rukou jen opis. Rukopisy považoval za „věci prastaré

a předrahé, neboť, odporuj kdo chceš, nejstarší zlomek to jest nám známé české vzdělanosti...“²

V časopise Krok byly otiskovány příspěvky z mnoha vědních oborů, a to z jazykovědy, krasovědy/etiky, historie, přírodních věd, lékařství, právnictví, literatury, bohosloví ad. Pokud jde o formu, jsou zde zastoupeny úvahy, posudky, informace o knihách, vědecká pojednání, překlady. Jeden ročník časopisu tvořila čtyři čísla. V programovém prohlášení vydavatele se uvádí: „Jako každý člověk sám o sobě, tak i každý obzvláštní národ musí dle své povahy, dle své přirozenosti se chovati a vzdělávati, jestliže svého původního určení dojíti a mezi ostatní mí své místo slavně a statečně držeti má... Český národ má hodně vzdělanců, ale své znalosti získali prostřednictvím cizích jazyků – němčiny, latiny atd. Mějme se tedy k veřejnému zpytování mateřskou mluvou, aby se tím vyšší vzdělanost v národním a vlasteneckém jazyku vyvedla a ustanovila... cokoli láska k vlasti a mírný, náruživostí nepokalený rozum poskytne, v našem spisu místo měj...“³

Antonín J. Jungmann je zde zastoupen jak pracemi z oboru lékařství, tak jazykovědy, najdeme zde i úvahu o dávných náboženstvích. Po zmíněné prezentaci Libušina soudu publikuje v prvním ročníku Kroku A. Jungmann pojednání o sanskrtu (O Samskrytu), který autor považuje za východisko evropských jazyků. Zveřejňuje zde mj. také své názory na význam a poslání národního jazyka jako charakteristického rysu národa: „Řeč jest hlavně památka předhistorických časů a živý důkaz stupně vzdělání... Čím vybroušenější národ, tím vzdělanější řeč jeho. Jazyk bez literatury jest národ bez historie.“⁴ Dále poukazuje na filozofickou hloubku sanskrtu.

Josef Jungmann v témže čísle otiskuje Krátký přehled prosodie a metricky indické. V dalším příspěvku seznamuje A. J. Jungmann čtenáře s Indií (O Hindích).⁵ Charakterizuje podobu obyvatel, způsob života, zvyky, přírodu a památky. Indický národ představuje jako velmi kulturní, dobrý a vlídný, přívětivý, pracovitý. Oceňuje skromnost a střízlivost, která vede ke stálému zdraví a dlouhému životu.

Jiného charakteru je stať Kdo činí, kdo trpí křivdu,⁶ která je věnována soudobým česko-německým vztahům. Autor zde polemizuje s německými autory na téma slovanská povaha.

Pokud jde lékařskou tematiku, otiskuje A. Jungmann v časopise Krok na pokračování Přehled jmen neduhů s tendencí vytvořit pro ně vhodnější české názvy (např. oblezlost – pleš, vyrostlina – nádor, objitření – zánět, sta-

ření – senilita, puchobolnost – dna aj.).⁷ Jiný příspěvek se týká antropologie.⁸ V časopisu *Krok* byla otiskována také nová soustava lékařské terminologie.

Dalším zájmovým okruhem A. J. Jungmanna byl duchovní vývoj slovanských národů, a tak v *Kroku* nacházíme také článek nazvaný *Krátký obsah náboženství pohanského, zvláště u Čechů*.⁹

Na přípravě Česko-německého slovníku Josefa Jungmanna se podílelo okolo třiceti spoluautorů, jak uvádí Josef Jungmann v jeho předmluvě.¹⁰ Mezi nimi byli i Antonín Jan Jungmann a nejmladší z bratří Jungmannů kněz Jan. Antonín Jungmann zpracovával vesměs hesla z lékařských oborů (např. babcitví, hnisový, dušnost, dýchavičný), ale i z přírodovědy (dřevina, mečík). Jednalo se o desítky textů.¹¹

Antonín Jan Jungmann přispíval i do dalších časopisů, např. *Časopisu Českého muzea*, *Jindy a nyní*. Tento příspěvek je úvodem k dalším badatelským pracím, které budou nezbytné ke komplexnímu osvětlení významu této osobnosti v procesu formování novodobého českého národa.

Poznámky:

- ¹ KOL. *Napajedla. Dějiny, příroda, kultura*. Napajedla: Město Napajedla, 1998.
- ² *Krok. Veřejný spis všenaučný pro vzdělance národu Česko-Slovenského*. Vydáván přispíváním mnoha učených vlastenců od Jana Svatopluka Presla, doktora lékařství, c. k. veřejného profesora přírodopisu a správce c. k. přírodovny vysokých škol pražských. V Praze: Josefa Fetterová, 1821. Částka III, s. 48.
- ³ Tamtéž, částka I.
- ⁴ Tamtéž, s. 65.
- ⁵ O Hindích. *Krok*, částka I, s. 35–37.
- ⁶ Tamtéž, s. 61–67.
- ⁷ Tamtéž, s. 137n.
- ⁸ Tamtéž, s. 206n.
- ⁹ Tamtéž, s. 339n.
- ¹⁰ JUNGSMANN, A. *Slovník česko-německý*. Díl I. Praha: Academia, 1989.
- ¹¹ Tamtéž.

Prameny a literatura:

Archiv Univerzity Karlovy v Praze

- Katalog 1. ročníku filozofie, 1799
- Katalog lékařské fakulty, 1809
- Programy UK 1836–1849

JUNGSMANN, J. *Slovník česko-německý*, sv. 2–3. Praha 1836–1837.

KROK. Veřejný spis pro vzdělance národu Česko-Slovenského. V Praze 1821–1836.

- ADAMEC, J., aj. *Biografický slovník pražské lékařské fakulty 1348–1939*. Díl I. Praha: Univerzita Karlova, 1988. s. 121.
- HAVRÁNEK, J., aj. *Dějiny Univerzity Karlovy 1802–1918*. III. sv. Praha: Univerzita Karlova, 1997.
- KOL. *Napajedla. Příroda, dějiny, kultura*. Napajedla: Město Napajedla, 1998.
- SAK, R. *Josef Jungmann. Život obrozence*. Praha: Vyšehrad, 2007.

ANTONÍN JAN JUNGMAN AND HIS LITERARY LEGACY

Summary:

Antonín Jan Jungmann is an important figure in the history of Czech and European medicine. He was brother of the prominent Czech revivalist Josef Jungmann and participated in many of his social and scientific activities, collaborated with him on his life's work – Dictionary Czech – German. He also dealt with the history of Czech literature and culture. He contributed to the first Czech scientific journal *Krok*, where, among other things published and commented on the manuscript *Zelenohorský* (1821), in which authenticity he believed. In the same journal he also published the Czech medical terminology, and the study of Sanskrit.

Antonín J. Jungmann studied in Lipník and the first years of medical practice completed in Moravia. He accomplished his career as director of the Prague Obstetrics and rector of Prague University (1839).

Key words:

A. J. Jungmann, national revival, Sanskrit, manuscripts, medical terminology, Czech literature